

Mogućnosti razvoja golf turizma u Hrvatskoj

Kosanović, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:117:284554>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#) / [Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

KINEZIOLOŠKI FAKULTET

**(studij za stjecanje visoke stručne sprema
i stručnog naziva: profesor kineziologije)**

Iva Kosanović

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA GOLF
TURIZMA U HRVATSKOJ**

(diplomski rad)

**Mentor:
doc. dr. sc. Sanela Škorić**

Zagreb, rujan 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET
(studij za stjecanje visoke stručne spreme
i stručnog naziva: profesor kineziologije)

Iva Kosanović

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA GOLF
TURIZMA U HRVATSKOJ**

(diplomski rad)

Mentor:
doc. dr. sc. Sanela Škorić

Zagreb, rujan 2017.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Povijesni razvoj golfa	6
2.1. Počeci razvoja golf turizma	6
2.2. Počeci razvoja golfa u Hrvatskoj	8
3. Suvremeni golf turizam	12
3.1. Karakteristike tržišta golf turizma	12
3.2. Ekonomski učinci golf turizma (ponuda i potražnja)	15
3.3. Utjecaj golf turizma na okoliš	18
3.4. Trendovi u golf turizmu	21
4. Trenutno stanje golf turizma u Hrvatskoj	26
5. Budući razvoj golf turizma	30
6. Zaključak	34
Literatura	35

Mogućnosti razvoja golf turizma u Hrvatskoj

Sažetak

Golf je danas jedan od najpopularnijih i najstarijih sportova u svijetu, koji se lagano počeo oporavljati nakon nedavne svjetske ekonomske krize. Broji oko 60 milijuna aktivnih igrača, dok je broj ljudi koji godišnje putuju u destinacije koje raspolažu golf igralištima gotovo 200 milijuna. Postao je nezaobilazan i nužan dio turističke ponude diljem svijeta, a igrači golfa su ljudi čije su financijske mogućnosti znatno iznad prosjeka i koji su voljni potrošiti novac. Hrvatska ponuda golf igralištima uvelike zaostaje za europskom, a brojne su mogućnosti takvog oblika turizma. U radu je prikazano postojeće stanje golf turizma u Europi i Hrvatskoj te budućnost golf turizma u Hrvatskoj.

Ključne riječi: golf turizam, golf igralište, budućnost golfa

Possibilities of golf tourism development in Croatia

Summary

Nowdays, golf is one of the most popular and oldest sports in the world, which has started to recover lightly after the recent global economic crisis. There are about 60 million active players, while the number of people who travel to golf destinations yearly grows by nearly 200 million. Golf has become an unavoidable and important part of the tourist offer around the world, and golfers are people whose financial abilities are above the average and who are willing to spend money. Croatia's golf course offer is lagging behind European, and there are many opportunities for such a type of tourism. This paper presents the current state of golf tourism in Europe and Croatia and the future of golf tourism in Croatia.

Key words: golf tourism, golf course, future of golf

1. Uvod

Golf je, izrazito popularan danas u svijetu, sport duge tradicije i povijesti koji u razdoblju od 1985. godine doživljava pravi procvat. O njegovoj popularnosti svjedoči podatak kako broji oko 60 milijuna aktivnih igrača diljem svijeta, koji redovito putuju u druge zemlje s ciljem igranja golfa. "Često im se na putovanjima pridružuju i obitelji pa broj ljudi koji godišnje putuju u destinacije koje raspolažu golf igralištima raste gotovo na 180 milijuna" (Bartoluci, Čavlek, 2007:148). U brojnim zemljama diljem svijeta postao je nezaobilazan i nužan dio turističke ponude. Valja napomenuti kako su igrači golfa ljudi čije su financijske mogućnosti znatno iznad prosjeka i koji su voljni potrošiti novac (Hudson, 2014:37), stoga je od iznimne važnosti razvijena turistička i ostala ponuda područja na kojem se igralište nalazi. "Podijeljena su mišljenja o utjecajima golf turizma na okoliš. Jedni ga smatraju jednim od najvećih onečišćivača okoliša, jer osim što troši ogromne količine vode, upotrebljava pesticide koji imaju štetne posljedice za biljni i životinjski svijet, dok su drugi mišljenja kako golf igralište, ukoliko se gradi na održivi način može služiti kao prirodno stanište brojnim biljnim i životinjskim vrstama" (Dachstein, 2015).

"U Hrvatskoj se golf počeo igrati u vremenu između dva svjetska rata na tri lokacije, u Zagrebu, Ičićima i Brijunima, koje je u ondašnje vrijeme bilo jedno od najljepših igrališta u Europi. Nakon Drugog svjetskog rata, golf je u potpunosti zamro, da bi početkom 90-ih godina prošlog stoljeća skupina entuzijasta pokrenula osnivanje golfskih klubova na području Zagreba i Sinja te time oživjela igranje golfa" (Bartoluci, 2007:147). Od tada, javlja se svijest o nužnosti obogaćivanja ponude turizma izgradnjom golf igrališta. "Čak je i jedno vrijeme bio donesen Zakon o golfu koji je trebao privući investitore i olakšati izgradnju golf igrališta i na taj način obogatiti ponudu hrvatskog golf turizma, no na neki način poticao razvoj golfa kroz koncept apartmanizacije, čime je razvoj golf turizma dobio mnoge protivnike" (Vlada Republike Hrvatske, 2010). Zakon je vrlo brzo povučen. "Hrvatska je danas izrazito siromašna ponudom golf igrališta i uvelike zaostaje za konkurentskim turističkim destinacijama, ponajprije zemljama Mediterana, čija iskustva pokazuju kako izgradnja igrališta privlači brojne investicije, potiče rast javnih prihoda kao i prihoda subjekata turističke ponude" (Hrvatski sabor, 2013). Osim toga, razvojem golfa, došlo bi do povećanja

zapošljavanja domaćeg stanovništva, općeg gospodarskog rasta kao i porasta životnog standarda domaćeg stanovništva.

Geografska i kulturna raznovrsnost Hrvatske izvrsna su podloga za izgradnju većeg broja igrališta čime bi se postigla diversifikacija turističkog proizvoda te produžila turistička sezona.

Svrha i cilj ovog rada je prikazati trenutno stanje golf turizma u Europi s posebnim osvrtom na golf turizam u Hrvatskoj te kakva su predviđanja u budućnosti.

Pri izradi diplomskog rada korištene su brojne znanstvene metode poput metode analize i sinteze, metode komparacije i metode deskripcije. Diplomski se rad sastoji od šest poglavlja.

U uvodu je postavljen predmet istraživanja, definirani su svrha i cilj istraživanja te struktura rada.

U drugom poglavlju prikazan je razvoj golf turizma kroz povijest s posebnim osvrtom na povijesni razvoj golf turizma u Hrvatskoj.

Treće poglavlje opisuje glavne trendove suvremenog golf turizma, njegove ekonomske učinke te kakav je opisuje kakav je utjecaj golf turizma na okoliš.

U četvrtom poglavlju opisana je trenutna ponuda i stanje golf turizma u Hrvatskoj, dok se u petom poglavlju opisuje budući razvoj golf turizma u Hrvatskoj kroz strategiju razvoja golf turizma.

U zaključku su iznijete spoznaje do kojih se došlo obradom zadane teme. U posljednjem dijelu, literaturi, prezentirana je bibliografska građa korištena pri obradi teme diplomskog rada, poredana po abecednom redu.

2. Povijesni razvoj golfa

Jedan od najstarijih sportova na svijetu upravo je golf. Pisani izvori potvrđuju kako se razvio u Škotskoj u srednjem vijeku, ali postoje brojne igre u različitim zemljama koji su prethodile razvoju tog sporta, o čemu nešto više slijedi u nastavku poglavlja.

2.1. Počeci razvoja golf turizma

Teško se sa sigurnošću može govoriti o korijenima i točnom vremenu nastanka golfa. "Poznato je da se u staroj Kini u doba dinastije Ming (3. st. pr. n. e.) igrala igra vrlo slična golfu, dok se u Rimskom Carstvu u vrijeme Cezara, igrala igra zvana *paganica*. Prema legendi, igrala se sa savijenom palicom i kožnatom loptom, a cilj igre bio je ugurati loptu u rupi u zemlji" (Blažina, 2017).

U Nizozemskoj se igrala igra zvana *kolf*, koja se smatra i porijeklom riječi golf, što u prijevodu znači štap. Igrala se na pravokutnom igralištu, prekrivenom tkaninom te omeđenom ogradom visine 30 centimetara. Osim u Nizozemskoj, slična igra se razvila i u 12. stoljeću u Francuskoj zvana *chole*. Igra se igrala na način da su dvije momčadi, udarajući malu drvenu lopticu štapovima s metalnim vrhom, nastojale pogoditi neku točku ili objekt. U Hrvatskoj se spominje igra zvana *prasičkanje*, kojoj je glavni cilj da se kamen, udaran štapom ubaci u neku rupu, dok se u Engleskoj, u 14. stoljeću spominje se igra *cambuca*. Jedan dio tih igara razvio se u hokej na travi i na ledu, dok se drugi razvio u golf.

Kolijevka golfa, kakav se danas u svijetu igra je Škotska. Osobito je bio popularan u 14. stoljeću. Pretpostavlja se da su prvi igrači bili pastiri koji su na prostranim škotskim pašnjacima čuvali ovce. Kao jamice služile su im zečje rupe, a palice su izrađivali od drveta. "Prvi pisani dokument u kojem se spominje golf, ujedno je i dekret (pojedinačni pravni akt državnih poglavara) o zabrani golfa kojeg je izdao kralj James II. 1457. godine jer se zabrinuo što igra uzima preveliku pažnju te time ometa vježbe streličarstva, koje su u to vrijeme bile od velike obrambene važnosti radi rata s Engleskom. Dekret je predviđao oštre kazne ne samo za igrače, već i za vlasnike zemljišta na kojem se igralo. Nakon završetka rata 1502. godine, igranje golfa je ponovno bilo dopušteno. Tadašnji kralj, James IV. bio je poznat kao prvi pripadnik kraljevske obitelji koji se ozbiljno počeo baviti istraživanjem golfa. Njegova unuka,

kraljica Mary, koja je pod djedovim utjecajem uzimala poduke iz golfa i marljivo trenirala, bila je zaludena golfom. Podatak koji to potvrđuje je činjenica da je 1567. godine bila optužena što je odigrala partiju golfa, samo par dana nakon ubojstva svog supruga. Također je sa svoga dvora uzela francuskog kadeta kako bi joj pomogao nositi palice tijekom igre pa se i danas, mladići koji nose igračima palice i opremu nazivaju *caddie*" (Petar, 2010:3).

Prvo golf igralište izvedeno je polovicom 17. stoljeća u Leithu, u blizini Edinburgha, gdje je odigran i prvi međunarodni golfski turnir 1682. godine između Škotske i Engleske. "Malo više od pola stoljeća kasnije, točnije 1744. godine osnovan je prvi golfski klub pod nazivom *"The Gentlemen Golfers of Leith."* Osnivanje kluba smatra se početkom golfa kao sporta jer je osnovan radi promocije godišnjeg natjecanja, čija je glavna nagrada bila srebrna palica. Klub je kasnije preimenovan u *"The Honourable Company of Edinburgh Golfers."* " (Republika Hrvatska Savjet prostornog uređenja Države, 2010)

Slika 1: "The Royal and Ancient Golf Club of St. Andrews"

<http://www.explore-st-andrews.com/visit/golf/royal-and-ancient-golf-club/>

Godine 1854. osnovan je *"The Royal and Ancient Golf Club of St. Andrews"* danas najstariji aktivni klub na svijetu. St. Andrews se po prvi puta vezano uz golf spominje 1552. godine. Samo godinu dana kasnije, svećenstvo daje javnosti slobodan pristup na *links* - pjeskovitu obalu obraslu travom, naziv koji se i danas koristi kao naziv za golfsko igralište. Dva stoljeća kasnije, 1754. godine, oformljena je udruga *"The St. Andrews Society of Golfers"* radi provođenja svog godišnjeg natjecanja koje se igralo po pravilima iz Leitha. Godine 1764. gradi se igralište s osamnaest polja, koje kasnije postaje standard. Kralj William 1834. godine klubu dodjeljuje titulu "kraljevski i drevni." Nakon toga klub postaje vodeći klub zbog svog odličnog igrališta, publiciranja pravila i promicanja golfa kao sporta. "Najstariji golf klub

utemeljitelj je i prvih opće prihvaćenih pravila igre" (Petar, 2010:5). Sve do danas utvrđivanje pravila ovog sporta ostalo je privilegija kluba, koji to čini u suradnji s Golf Savezom SAD-a.

Sredinom 18. stoljeća, kao što je već spomenuto, započinju natjecanja u Škotskoj, koja se kasnije šire na ostatak Britanije, a u 19. stoljeću na britanske kolonije i ostatak Europe. Time golf postaje međunarodni sport. Prvi klub osnovan izvan Britanije bio je u Indiji, u Bangaloreu 1820. godine. Godine 1856. osnovan je i prvi golf klub u kontinentalnoj Europi i to u Pau, u Francuskoj. U prekomorskim zemljama osnivaju se klubovi 1870. u Australiji (Adelaide), 1873. u Kanadi (Montreal), 1885. u Africi (Cape town), 1888. u SAD-u (New York) te 1889. godine u Hong Kongu u Aziji.

Za golf se može reći da je sport povijesti i tradicije, koji je iznimno dobro uklopljen u potrebe današnjice. Uz košarku i nogomet jedan je od najpopularnijih sportova na svijetu, s više od 200 milijuna aktivnih igrača, što profesionalaca, što rekreativaca. Prema statističkim podacima, prosjek godina igrača se kreće između 35 i 55 godina, boljeg su imovinskog stanja i stupnja naobrazbe. Također je jedan od rijetkih sportova koji je sačuvao razliku između amaterizma i profesionalizma (Hudson, 2014:37). Profesionalnim golfom upravlja Profesionalno udruženje za golf, PGA (*Professional Golf Association*), dok amaterskim golfom upravljaju nacionalni savezi svake zemlje, Europsko udruženje za golf, EGA (*European Golf Association*) i Svjetski savez za golf, IGF (*International Golf Federation*).

2.2. Počeci razvoja golfa u Hrvatskoj

Sve do Drugog. svjetskog rata golf se u Hrvatskoj igrao na tri lokacije:

- na otoku Veli Brijun,
- u Zagrebu i
- u Ičićima.

"Uz navedene lokacije, postoji još podatak, koji nije provjeren, o igranju golfa u blizini Splita obzirom da postoji fotografija snimljena 1920. godine na kojoj se vidi kako trojica muškaraca igraju golf, a u pozadini se nalazi tvrđava Klis" (Pomykalo, 2005:1), no ne može se govoriti o organiziranom igranju golfa budući da osim te slike nisu pronađeni nikakvi pisani tragovi.

"U našim krajevima, golf se najprije počeo igrati na Brijunima. Njih je polovicom 19. stoljeća kupio austrijski industrijalac Paul Kupelweiser te je od njih napravio turističko odredište. U prvoj polovici 20. stoljeća Brijuni su nudili brojne sportske sadržaje među kojima su kriket, sportovi na vodi, tenis, jahanje i polo, a 1922. godine u svojoj ponudi uključuju i golf. Ondašnje golf igralište od 18 polja bilo je, prema mišljenju tiska, među najljepšim igralištima u Europi. Samo godinu dana poslije održan je i prvi službeni turnir. O izgledu igrališta ne zna se mnogo, poznato je da su rađene preinake u razdoblju od otvorenja do 1933. godine kada su izgrađena neka nova polja. Godine 1939. održana su posljednja službena natjecanja, no postoje i neslužbeni podaci da se igralo i 1947. godine" (Pomykalo, 2005:2).

"O preciznom vremenu nastanka Golf kluba Zagreb ne može se sa sigurnošću reći. Prema nekim izvorima 1925. godine bio je prvi pokušaj osnivanja GK Zagreb, ali postoje dokumenti prema kojima je Gradsko poglavarstvo tada odbilo dati pristanak za osnivanje kluba. Četiri godine kasnije, uspješno je provedeno osnivanje kluba, čiji su utemeljitelji bili najviđenije osobe grada Zagreba na čelu s grofom Miroslavom Kulmerom. Među brojnim osnivačima bio je i hotel Esplanade, koji je ujedno bio i sjedište kluba. Ubrzo nakon osnivanja, vodstvo kluba uputilo je gradskim vlastima molbu za dodjelu zemljišta za izgradnju igrališta koje su im dodijelile zemljište unutar Maksimirskog perivoja" (Pomykalo, 2005:4).

Slika 2: Golf klub Zagreb, Maksimirski perivoj

Izvor: <http://www.glkzagreb95.hr/uploads/KRATKA%20POVIJEST%20GOLFA%20U%20HRVATSKOJ.pdf>

Godine 1931. sagrađeno je igralište s 9 polja, čije je svečano otvaranje uslijedilo 12. lipnja. Iako je igralište bilo relativno malo, na njemu su održani brojni turniri te državno prvenstvo 1934. godine. Osim sportskih aktivnosti, unutar kluba odvijale su se i brojne društvene aktivnosti, među kojima je i golferski bal koji se redovito održavao sve do 1936. godine.

Tijekom godina, klub se suočavao s brojnim poteškoćama, najčešće financijskim. Pretpostavlja se da je prestanku rada najviše pridonijela loša financijska situacija koja je uzrokovana iznimno visokom najamninom za igralište. Aktivnost kluba najvjerojatnije se ugasila 1936. ili 1937. godine kada je novoosnovanom klubu u Beogradu ustupljen jedan od trenera te prodan dio opreme.

"Na pola puta između Opatije i Lovrana, u primorskom mjestu Ičići 1930. godine svečano je otvoreno golf igralište na zemljištu obitelji Tomašić-Červar. Karakteristično za ovo igralište bili su prekrasni pogledi na Kvarner koji su pucali sa svakog od devet polja. Igralište se promoviralo kao "Golf u planini na obali mora" jer su topla klima i način izgradnje dozvoljavali igru tijekom čitave godine. Golf klub osnovan je u Opatiji, a njegovi članovi bili su ne samo ugledni ljudi iz okolnih mjesta, već i stalni posjetioči iz ostalih europskih zemalja. Igralište se koristilo sve do kapitulacije Italije 1943. godine. Njemačke vojne snage zaposjele su igralište gdje su na nekim mjestima izgradili betonske bunkere čime je započela devastacija igrališta. Nakon 2. svjetskog rata na području igrališta osnovan je rasadnik, a kasnije pa sve do danas se to područje koristi kao kamp" (Pomykalo, 2005:5).

Od kraja 30-ih godina pa do početka 90-ih, golf je u našim krajevima nažalost potpuno zamro. Unatoč ratnim zbivanjima, grupa entuzijasta pokreće osnivanje nekoliko klubova na području grada Zagreba i Sinja. Na području Zagreba osnivaju se dva golf kluba, Golf klub "Bundek" čiji članovi uređuju vježbalište na području uz savski nasip te "University golf klub Zagreb" čiji članovi uređuju vježbalište između Kineziološkog fakulteta i Horvaćanske ceste. Skupina entuzijasta članova University golf kluba Zagreb obnovila je 9 polja nekadašnjeg golf igrališta na Brijunima, na kojem je kasnije održano i prvo službeno Hrvatsko pojedinačno golf prvenstvo.

Godine 1992. u lipnju osnovan je "Hrvatski golf savez" za čijeg je predsjednika proglašen bio ing. Ninko Nikšić koji je kasnije proglašen doživotnim počasnim predsjednikom. Samo tri mjeseca kasnije Hrvatski golf savez primljen je u Europsko udruženje za golf. Nekoliko godina kasnije registrirana je i prva profesionalna golf udruga.

Slika 3: Golf & Country Club Zagreb

Izvor: <http://eug2016.com/hr/venue-posts/golfcountry-club-zagreb-2/>

Prvo pravo golf igralište od 18 polja otvoreno je 14. srpnja 1998. u blizini mjesta Krašić. Do početka 2017. godine u Hrvatskoj su, prema izvorima HGS-a djelovala sljedeća golf središta Golf & Country Club Zagreb, Kempinski golf Adriatic, Golf klub Sv. Martin na Muri, Brijuni Old Golf Course te Golf klub ban Jelačić.

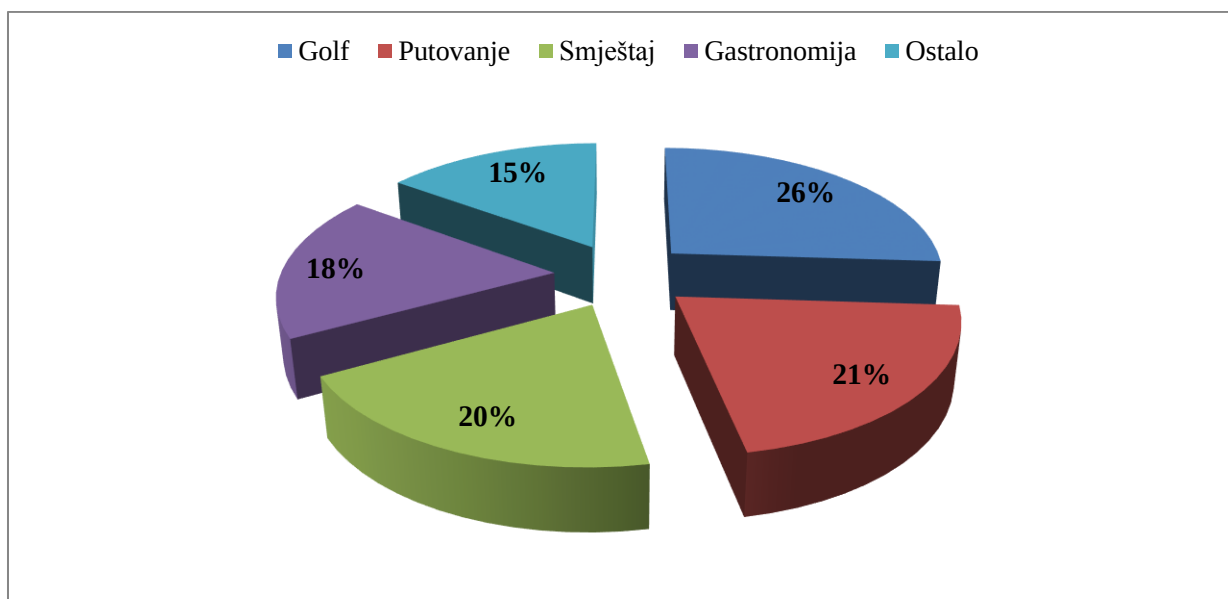
3. Suvremeni golf turizam

"Golf kao jedan od najstarijih sportova u svijetu, a i zabava društvene elite, globalno je popularan s procijenjenih oko 60 milijuna igrača i 32.000 igrališta na svijetu" (Hrvatski sabor, 2013:9). "Golf turizam se može definirati kao putovanje kojemu je glavni motiv putovanja igranje golfa" (Golf Tourism, 2016:1). U nastavku poglavlja bit će prikazane glavne karakteristike golf turizma, njegovi ekonomski učinci, utjecaj na okoliš te trendovi.

3.1. Karakteristike tržišta golf turizma

Uz sport i rekreaciju, gospodarstvo i turizam svakako su aktivnosti od iznimne važnosti vezane uz golf. U Škotskoj, Engleskoj i Irskoj, golf je tradicijski bitan čimbenik turističkog identiteta, dok u velikom broju zemalja predstavlja važnu nadopunu turističke ponude, bez koje se ona više ne može ni zamisliti. Jedan je od najvažnijih razloga za produljenje turističke sezone i privlačenja gostiju veće platežne moći. Naime, "golf turisti većinom su muškarci srednjih godina (40-55) ili blizu godina umirovljenja" (55+) (Golf Tourism, 2016:1) koji zarađuju mnogo više od prosječnog radnika, a najčešće su vlasnici poduzeća, menadžeri ili stručnjaci iz svih područja ekonomije. Igranje golfa otvara im mogućnost upoznavanja s potencijalnim poslovnim partnerima, ali i sklapanja poslova. "Osim što troše na usluge dobivene na golf terenima, značajan dio novaca troše u hotelima, restoranima te shopping centrima, te vrlo često na najam automobila u destinaciji" (Hudson, 2014:37).

Grafikon 1. Potrošnja golf turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji

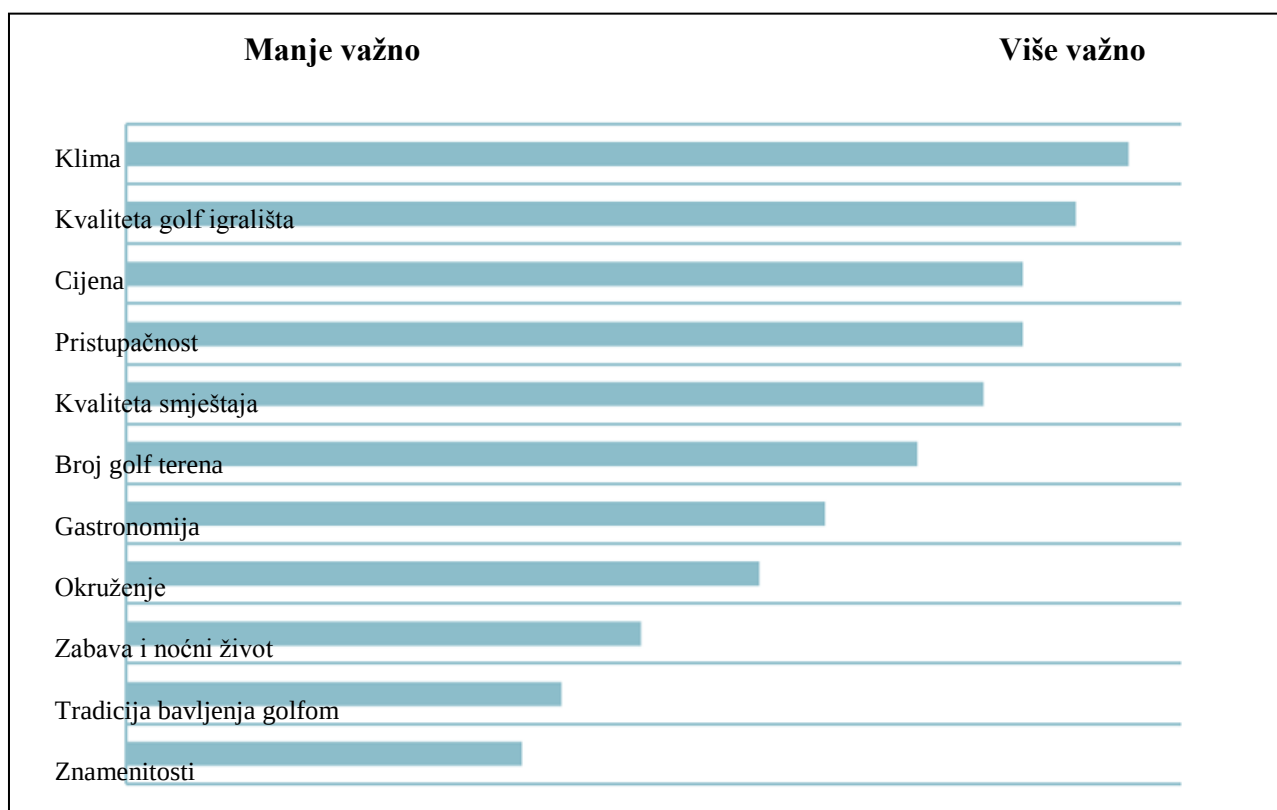

Izvor: Hudson S., Hudson L. (2014) Golf tourism, Drugo izdanje

Iz grafikona 1 je vidljivo kako golf turisti podjednako troše na sve sadržaje prilikom boravka u turističkoj destinaciji. U Europi, prema istraživanju KPMG-a za 2013. godinu golf turisti u prosjeku dnevno troše od 200 do 250 američkih dolara prilikom kraćeg boravka u destinaciji, a čak 345 dolara prilikom dužeg boravka u destinaciji.

Osim produljenja sezone, važno je napomenuti kako igrači golfa rijetko putuju sami, već im se na putovanjima pridružuju njihove obitelji, što znači da na bazi aktivnih igrača golfa tu brojku možemo pomnožiti otprilike s tri pa tako možemo govoriti o 180 milijuna ljudi u svijetu koji putuju samo u one zemlje i na one destinacije koje raspolažu kvalitetnim terenima za golf. "Uzimajući u obzir navedenu činjenicu posve je razumno kako je za taj tržišni segment potrošača оформljeno Međunarodno udruženje turoperatora specijalista za golf, IAGTO (*International Association of Golf Tour Operators*)" (Bartoluci, 2007:148). Oko četvrtinu ukupnih inozemnih putovanja u svijetu čini upravo taj segment potrošača. Osim toga, važno je napomenuti kako taj segment potrošača u turističkoj destinaciji troši znatno iznad bilo koje kategorije turista (Bartoluci, 2007:151)

Grafikon 2. Motivacijski čimbenici golf turizma

Izvor: Izvor: KPMG, *Golf travel insights*,

http://sete.gr/_fileuploads/entries/Online%20library/EN/KPMG_GolfTravelInsights.pdf

Iz grafikona 2 vidljivo je kako su prosječnom igraču golfa od iznimne važnosti; klima, kvaliteta igrališta, cijena usluga te pristupačnost destinacije. Prema navedenim karakteristikama, Hrvatska zadovoljava sve preduvjete za obogaćivanje ponude golf turizma. Prema Tomas istraživanju - Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj 2014. (2015:36) kao glavni motivi dolaska turista u Hrvatsku su pasivni odmor i opuštanje kao primarni motiv dolaska, a slijede ga motivi zabave, nova iskustva i doživljaji, gastronomija te upoznavanje prirodnih ljepota. Bavljenje sportom i rekreacijom nalazi se na šestom mjestu navedenog istraživanja. Isto tako, prema navedenom istraživanju turisti iskazali vrlo visoko zadovoljstvo sljedećim elementima: ljepota prirode i krajolika, ljubaznost osoblja u smještajnom objektu, pogodnost za provođenje obiteljskog odmora te osobna sigurnost. Visoko su zadovoljstvo iskazali brojnim elementima vezanim uz kvalitetu smještaja, gastronomskom ponudom, čistoćom plaža i ekološku očuvanost, ali i bogatstvom sportskih sadržaja, iz čega je vidljivo kako već postoje temelji za unapređenje ponude golf turizma.

3.2. Ekonomski učinci golf turizma (ponuda i potražnja)

Golf je u današnje vrijeme postao nezaobilazan i nužan dio turističke ponude (Bartoluci, 2007:148). Njegove koristi ne proizlaze samo od direktnih prihoda od korištenja terena, već svih povezanih djelatnosti poput razvoja poljoprivrede, građevine i sl. Takvi multiplikativni efekti dodatno se osnažuju umrežavanjem usluga, proizvoda i ponude mjesta u blizini pojedinih golf terena, koji zajednički nude različite atraktivne zabavne i gurmanske užitke te pridonose povećanju vanpansionske potrošnje.

Brojne ekonomske analize pokazuju kako razvoj golf turizma povećava razinu potrošnje u destinaciji. Današnje analize tržišta golfa, usprkos nedavnoj ekonomskoj krizi pokazuju kako je golf kao sport postao nezaobilazan dio turističke ponude u svijetu. O popularnosti i masovnosti golfa najbolje govore podaci da se tim sportom danas u svijetu bavi više od 60 milijuna aktivnih igrača. U sljedećoj tablici prikazano je 10 zemalja s najvećim brojem organiziranih igrača u 2004. godini te s brojem igrališta u pojedinoj zemlji.

Tablica 1. Organizirani igrači golfa i golfska igrališta u svijetu 2004. i 2015. godine

Zemlja		Organizirani igrači golfa (u 2004.)	Golfska igrališta (u 2004.)	Organizirani igrači golfa (u 2015.)	Golfska igrališta (u 2015.)
1.	SAD	27 400 000	16 050	*	*
2.	Japan	15 356 000	2 422	*	*
3.	Kanada	4 895 000	2 200	*	*
4.	Engleska	937 451	1 911	678 372	1 849
5.	Švedska	604 466	430	486 571	449
6.	Australija	483 752	1 748	*	*
7.	Njemačka	483 172	648	640 181	727
8.	Francuska	359 141	546	419 902	600
9.	Irska	267 390	401	144 500	413
10.	Nizozemska	251 000	139	382 234	201

Izvor: Bartoluci M., Čavlek N. i suradnici (2007) Turizam i sport - razvojni aspekti, Razvoj golfa u hrvatskome turizmu, Školska knjiga

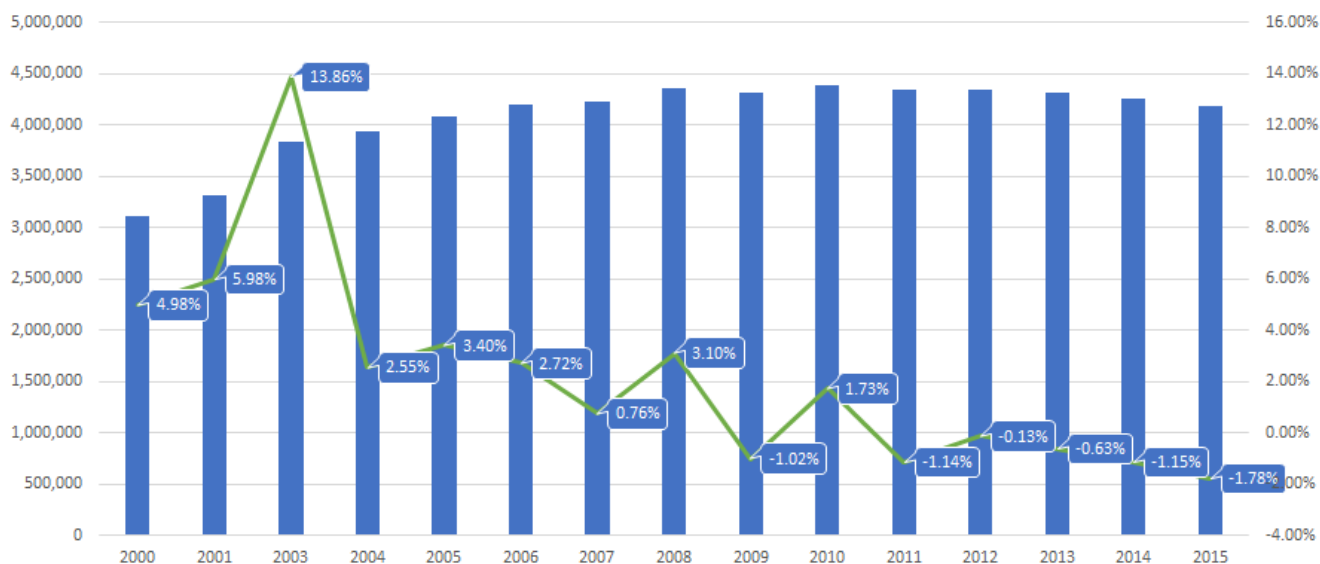
**nema podataka*

Iz tablice 1 je vidljivo kako SAD broji najviše organiziranih igrača te kako se u SAD- u ujedno nalazi i najveći broj igrališta. Zato nije nimalo iznenađujuće što se prema istraživanju Golf magazina za 2010. godinu među top 10 golf igrališta u svijetu nalazi čak 7 s područja SAD-a. Noviji podaci prema statističkom portalu Statista navode kako je u 2015. godine u Europi bilo registrirano 4.154.140 igrača golfa (2016:1) dok ih je u Sjedinjenim Američkim Državama u proljeće 2015. godine bilo registrirano njih 25.500.000. Isto tako je vidljivo kako se ovisno o zemlji broj registriranih igrača i igrališta smanjuje, odnosno povećava. No vidljiv je trend smanjenja igrača golfa i golf igrališta u zemljama u kojima je golf imao svoje početke.

Golf je vrlo popularan sport i u Europi, što pokazuje činjenica kako se u razdoblju od 1985. godine kada je bilo 2 914 igrališta (prema podacima Europskog udruženja za golf) 2017.

godine broj gotovo utrostručio, na 7 016 igrališta, dok je broj igrača, sve do 2008. u porastu, kada je nastupila svjetska ekonomska kriza te nakon nje u blagom opadanju.

Grafički prikaz 1. Broj registriranih igrača golfa u razdoblju od 2000. do 2015. godine

Izvor: KPMG: Golf Participation Report for Europe 2016

Iz prikaza je vidljivo kako je nakon 2008. godine broj registriranih igrača golfa u blagom opadanju, na što je uvelike utjecala svjetska ekonomska kriza, ali i činjenica kako je "većina igrača starije životne dobi te se nakon prelaska 60-te godine života rjeđe odlučuju za putovanja, a dok ga mlađi igrači ne smatraju toliko privlačnim" (EGCOA, 2013:6).

"Prema podacima Međunarodnog udruženja turoperatora specijalista za golf (IAGTO), najpopularnije destinacije za golfere, upravo su destinacije na području Sredozemlja" (Bartoluci, 2007:151) koje posjećuje gotovo 50% turista igrača golfa. Vodeće mjesto na toj listi zauzima Španjolska, a zanimljivo je kako je Turska, koja je turizam počela razvijati tek krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća, uspjela zauzeti peto mjesto na europskom tržištu europskih golfskih putovanja, čime predstavlja izvrstan primjer Hrvatskoj i mogućnosti unapređenja turizma izgradnjom golf igrališta. Osim Sredozemlja jača ponuda golf turizma u zemljama Azije.

Sukladno navedenom, vidljivo je kako je tržište golf turizma veliko te je za pretpostaviti koliko različitih radnih mjesta omogućava rad u golf turizmu. Osim zapošljavanja domaćeg stanovništva razvoj golf turizma dovodi do unapređenja infrastrukture, razvoja tržišta nekretnina i dr. iz čega su vidljiva multiplikativna svojstva golf turizma. Iako razvoj golf turizma donosi brojne prednosti za dobrobit lokalne zajednice, isto tako može biti "opasan". Naime, "izrazito opasan oblik golf turizma kako za lokalnu zajednicu, ali i gospodarstvo neke zemlje su *all inclusive* golf resorti, jer takav oblik golf resorta sprečava lokalnu zajednicu da iskoristi sve ekonomske pogodnosti koje bi joj golf turizam mogao pružiti" (Novak, 2013:3). Lokalna je zajednica isključena jer igrači golfa većinu svog budžeta potroše unutar resorta, a tek manji dio izvan područja golf resorta. Mnogi se ekonomisti slažu kako ovakav koncept golf turizma nije poželjan za lokalnu zajednicu pa se u brojnim destinacijama vrši pritisak na vlasnike golf resorta na suradnju s lokalnim agencijama, restoranima i dr. *All inclusive* golf turizam najzastupljeniji je u slabije razvijenim zemljama, a kao primjer takvog je Kempinski Adriatic Golf Resort u Savudriji svojim gostima pruža usluge smještaja, igranja golfa, te uživanje u istarskoj gastronomiji, a sve to unutar granica resorta.

3.3. Utjecaj golf turizma na okoliš

"Golfiska igrališta odvojene su krajobrazne cjeline namijenjene isključivo igranju golfa" (Republika Hrvatska Savjet prostornog uređenja Države, 2010), a osim površine za igru s vježbalištem sadrže i velik dio prirodnog terena, pripadajuću infrastrukturu, vodene površine, potrebne građevine u koje ubrajamo klupsku kuću, prometnice, parkirališta, servisne zgrade, ugostiteljske sadržaje te infrastrukturne građevine, a prema potrebi i turistički smještaj. Standardno igralište može se sastojati od 9, 18 ili 27 polja različite duljine i oblika terena. Pristup igralištu strogo je kontroliran, na način da šetnje, uvođenje životinja te kombinacija s drugim sportovima nisu dopušteni.

Za standardno igralište od 18 rupa (staza) potrebna je površina od 40 do 60 hektara, dok je za igralište s 9 rupa dovoljno između 20 i 30 hektara. Važno je napomenuti kako je čimbenik bez kojeg igralište ne može opstati voda. Količina vode koja je potrebna za prskanje čitavog područja varira ovisno o klimi i godišnjem dobu. Za golf igralište od iznimne je važnosti potanko razraditi mogućnosti dovoda vode.

"Osim vode, čimbenik od iznimne važnosti za planiranje igrališta je i procjena pogodnosti pojedinog područja za njegovu izgradnju. Osnovni elementi koji se procjenjuju su teren, prirodni čimbenici, infrastruktura i turistički čimbenici" (Republika Hrvatska Savjet prostornog uređenja Države, 2010).

Prilikom procjene pogodnosti terena za izgradnju igrališta potrebno je analizirati veličinu i oblik terena te klizišta, vlasničke odnose, postojeći način korištenja zemljišta, mogućnost dobivanja dozvola, zahtjeve za različitim oblicima zaštite te ostale ograničavajuće čimbenike. U procjeni pogodnosti prirodnih čimbenika posebice treba analizirati vrstu tla, godišnju količinu padalina i insolacije, reljef, vegetaciju te podzemlje. "Za procjenu pogodnosti infrastrukture potrebno je istražiti prometnu povezanost s naseljenim mjestima, pristupačnost terenu, blizinu zračne luke i magistralnih prometnica, opskrbu i odvoz otpada, postojeće objekte, utjecaj na postojeće susjedstvo i sl. dok je za procjenu turističkih čimbenika potrebno analizirati trajanje sezone (moguće razdoblje za igranje golfa), atraktivnost turističkog odredišta, atraktivnost lokacije, kapacitet prostora, postojeći smještajni kapaciteti te mogućnost izgradnje novih, bogatstvo turističke ponude i sl." (Republika Hrvatska Savjet prostornog uređenja Države, 2010).

"Pri odabiru lokacije igrališta bitno je znati kakav je stav regionalnog ili gradskog poglavarstva o željenoj lokaciji. Neka su područja zaštićena, dok se neka obogaćuju izgradnjom golf terena. Lokacije koje nikako ne dolaze u obzir prilikom izgradnje igrališta su:

- zaštićena područja i nacionalni parkovi te određena staništa koja treba zaštititi
- zaštićene šume osobitog značaja, šume- izletišta i rezervati
- prirodne šume te šume u gusto naseljenim područjima, područja s osobitim kulturno-povijesnim, geološkim i geomorfološkim značajem" (Petar, 2010:12).

Lokacije koje mogu poslužiti za izgradnju golfskih igrališta su područja zaštićenih krajolika, ekološki vrijedna područja i slični dijelovi parkova prirode ako je buduće zemljište za igralište pristupačno izletničkom prometu, ako se nakon preoblikovanja uklapa u tipičan izgled krajolika te ako ne ugrožava prirodnu sposobnost krajolika. Prednost imaju poljoprivredne površine sa smanjenom gospodarskom vrijednošću i vrijednošću u krajoliku (kao što su livade i pašnjaci), izletnička i turistička područja koja nisu pretjerano posjećivana, odlagališta kućnog i industrijskog otpada, površine korištene u vojne svrhe sa smanjenom ekološkom vrijednošću, ekološki osiromašeni kultivirani sadržaji, zatvorena područja koja se više ne koriste površine koje su ranije služile dobivanju površinskih sirovina na velikim područjima.

Zemljišta s udjelom jako strmih površina (preko 12%) nisu primjerena za izgradnju igrališta. Razlog tomu su dodatni troškovi koje bi iziskivalo dodatno izravnanje područja za igru. Idealni su lagano do umjereno brežuljkasti oblici zemljišta. Najpovoljnija su pjeskovita i glinasta tla, kao i ona zemljišta izložena suncu.

"Brojne golf organizacije mišljenja su kako je golf turizam ekološki osvješteniji od ostalih oblika turizma pa se stoga sve do 1995. godine kada je u američkom Palm Beachu održana konferencija nije mnogo govorilo o negativnim utjecajima golf turizma na okoliš. Kao rezultat konferencije proizašlo je stvaranje Golf i ekološke inicijative" (Barton, 2008:2). Nakon prve održane konferencije redovito se nastavljaju okupljati brojni stručnjaci, a najčešća je tema izgradnja novih igrališta i način na koji se ona održavaju.

Izgradnja golf terena u urbanim područjima može pomoći širenju bioraznolikosti, no ona se smanjuje radi aktivnog igranja na području cijelog igrališta jer prisutnost ljudi u staništima biljnih i životinjskih vrsta, a posebice korištenje pesticida uzrokuju štetne posljedice.

Bioraznolikost se na golf terenima može održavati na brojne načine, a najviše bi pripomoglo smanjenje ili potpuni prestanak uporabe pesticida, jer osim što uzrokuju štetne posljedice za životinjski i biljni svijet, mogu izazvati kronične zdravstvene probleme kod ljudi. "Upravo se zbog toga posljednjih godina investitori odlučuju ulagati u izgradnju ekološki održivih golf terena (organski golf tereni). Prvi je primjer takvog, čiji tereni nisu održavani kemikalijama, izgrađen u Austriji u Kobaldhofu 2007. godine" (Dachstein, 2015:1). Mnogima je diljem svijeta ovo igralište poslužilo kao primjer, no nažalost su još uvijek preveliki svjetski lobiji moćnih kemijskih kompanija, što uvelike otežava širenje ekološki održivih golf igrališta.

Isto tako, kako je već prije spomenuto održavanje golf igrališta koristi ogromne količine vode, čime je golf turizam upravo jedan od oblika turizma koji najneodgovornije koristi vodu. Stoga se u današnje vrijeme koriste najnoviji izumi i metode kako bi se potrošnja vode smanjila, poput senzora koji detektiraju stupanj vlažnosti tla, korištenje određene vrste trave i sl..

3.4. Trendovi u golf turizmu

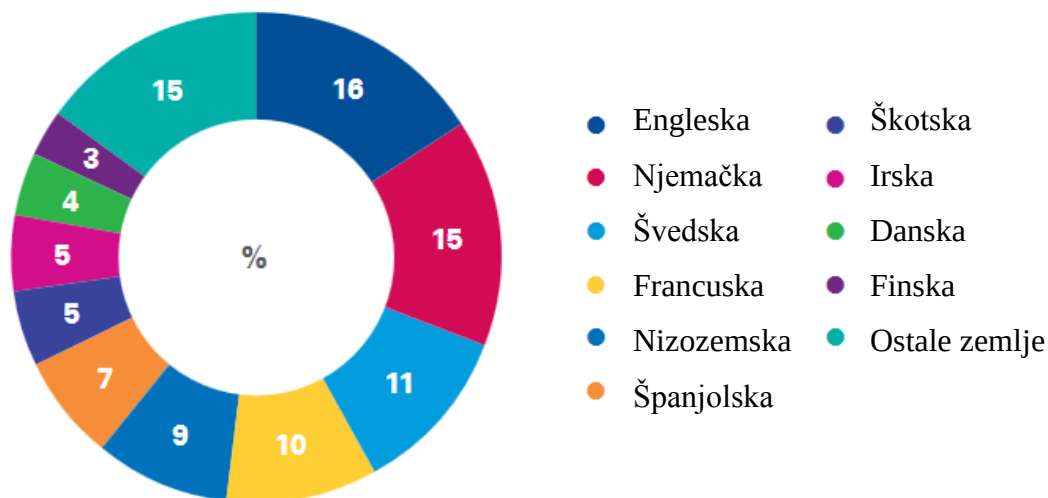
"Golf je u današnje vrijeme odličan spoj sporta i poslova koji mijenjaju infrastrukturu regija u kojoj se igralište nalazi. Jedno kvalitetno golf igralište godišnje donese koliko i poznati hotelski centar s tisuću kreveta u punoj sezoni" (Petar, 2010:8) stoga ne čudi kako Španjolska sve više svoj turizam veže uz igrače golfa, kao i Austrija koja je u zadnjih desetak godina sagradila oko četrdesetak golf igrališta. Od ukupnog godišnjeg prihoda od golfa, samo 10% iznosi udio igrališta, dok preostalih 90% donose hoteli, restorani, trgovine te ostale uslužne djelatnosti (Petar, 2010:7).

Ulaganje u golf smatra se unosnim poslom, posebice ako je vezano i uz izgradnju turističkog smještaja. Izgradnja samo golf igrališta bez drugih sadržaja je niskoprofitna investicija. Golf igralište je ključ koji otvara vrata drugim investicijama kao što su turizam, promet, graditeljstvo i dr., je golf broji sve više rekreativaca kojima je potrebno ponuditi i druge sadržaje kako bi upotpunili svoje vrijeme.

Na temelju istraživanja KPMG-a (2016:4) istaknuo je kako postoje pokazatelji koji ukazuju da se razina sudjelovanja golfa u Europi počela stabilizirati od pada uzrokovanog svjetskog ekonomskom krizom koja je nastupila 2008. godine. Prema istraživanju u Europi je u 2015. godini bilo registrirano 4.142.661 igrača golfa, od kojih su njih 66% bili muškarci, 25% žene, te 9% igrača mlađih od 18 godina, tzv. juniori. Uspoređujući s 2014. godinom, broj igrača manji je za 0,3%, ali je broj igrališta porastao za 16 golf igrališta te je u 2015. bilo njih 7016.

Top 10 zemalja čini 85% svih igrača golfa te 82% svih golf igrališta. Engleska je vodeća po broju registriranih igrača golfa, 16% igrača te golf igrališta 28%. Pregled top 10 zemalja po broju registriranih igrača prikazan je na sljedećem grafikonu.

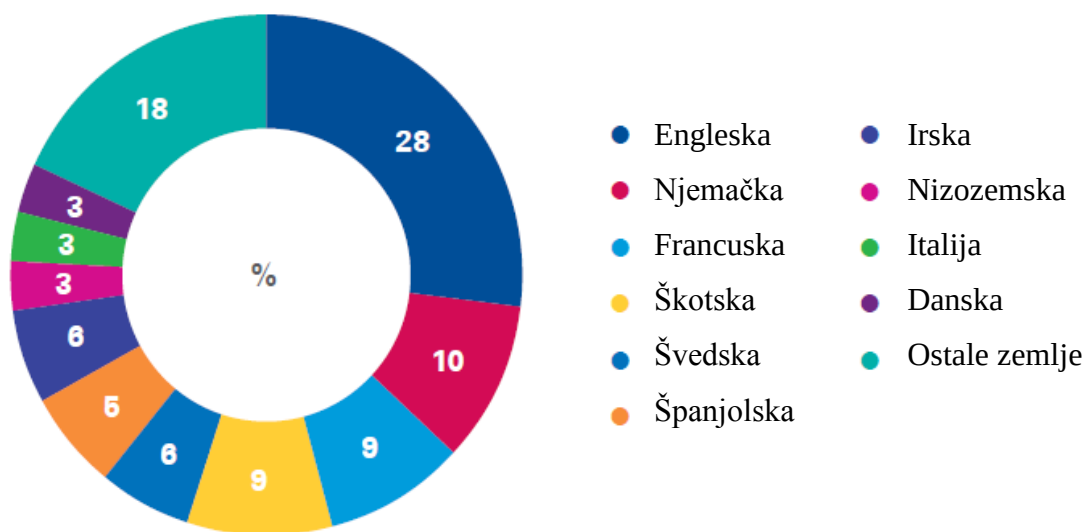
Grafikon 2. Vodećih 10 zemalja po broju registriranih igrača golfa u 2015. godini

Izvor: KPMG: Golf Participation Report for Europe 2016

U sljedećem će grafikonu biti prikazana vodeća europska tržišta po broju igrališta za golf u 2015. godini.

Grafikon 3. Vodećih 10 zemalja po broju golf igrališta u 2015. godini

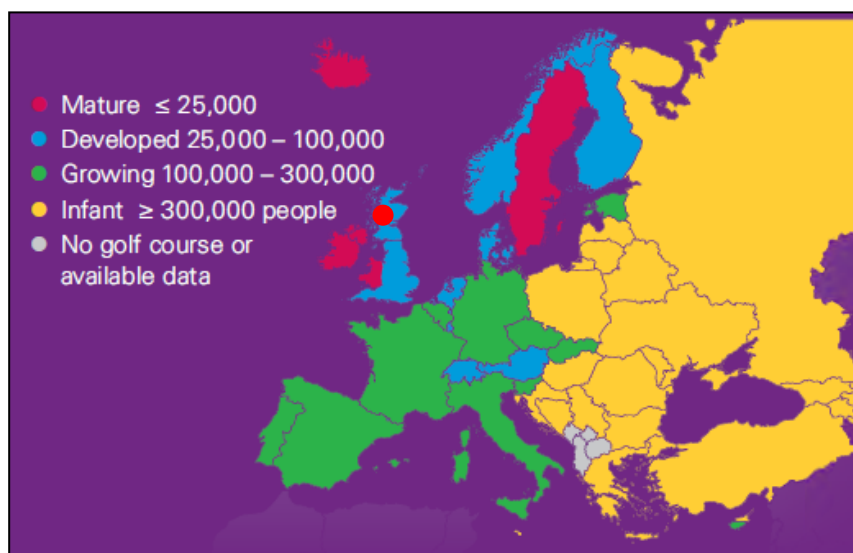
Izvor: KPMG: Golf Participation Report for Europe 2016

Iz grafikona 2 i 3, vidljivo je kako se 9 od 10 europskih zemalja nalazi među 10 vodećih po broju registriranih igrača golfa, ali i broja golf igrališta, izuzev Finsku i Italiju. Kako je već

spomenuto, vodećih 10 tržišta broje 85% ukupnih registriranih igrača golfa te 82% golf igrališta.

Europsko tržište golf turizma 25 godina iz godine u godinu imalo je stalni porast ponude i potražnje sve do vrhunca 2009. godine, kada je nastupila svjetska ekonomska kriza. Do tada je broj igrača iz godine u godinu rastao za 5%, dok je potražnja rasla za 3%. U razdoblju od 2009. do 2013. broj igrača pao je za 4%. Dok se taj pad u 2015. godini stabilizirao, te bio pad od samo 0,3%.

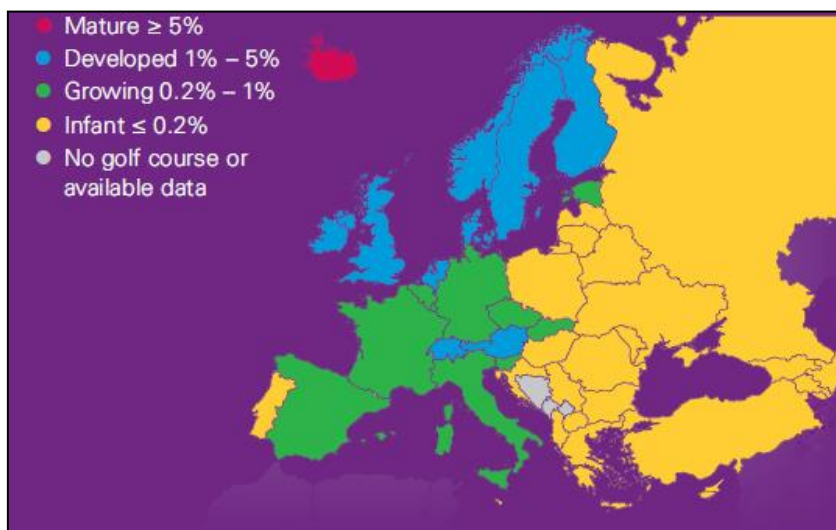
Slika 4. Tržišna ponuda - broj stanovnika po igralištu za golf u 2015. godini

Izvor: KPMG: Golf Participation Report for Europe 2016

Slika 4. prikazuje broj stanovnika po igralištu za golf u Europi. Taj pokazatelj pruža uvid u potencijalnu "skrivenu" potražnju za igralištima za golf. Zrela golf tržišta imaju manje od 25.000 stanovnika po golf igralištu. Jedine dvije europske zemlje koje imaju manje od 10.000 stanovnika po golf igralištu su Škotska i Island. Engleska, koja broji najveći broj registriranih igrača golfa i golf igrališta pripada skupini razvijenih golf tržišta. Iz slike je vidljivo kako Hrvatska pripada skupini "novonastalih" golf tržišta koja imaju više od 300.000 stanovnika po golf igralištu.

Slika 5. Tržišna potražnja - stopa sudjelovanja u igranju golfa u 2015. godini

Izvor: KPMG: Golf Participation Report for Europe 2016

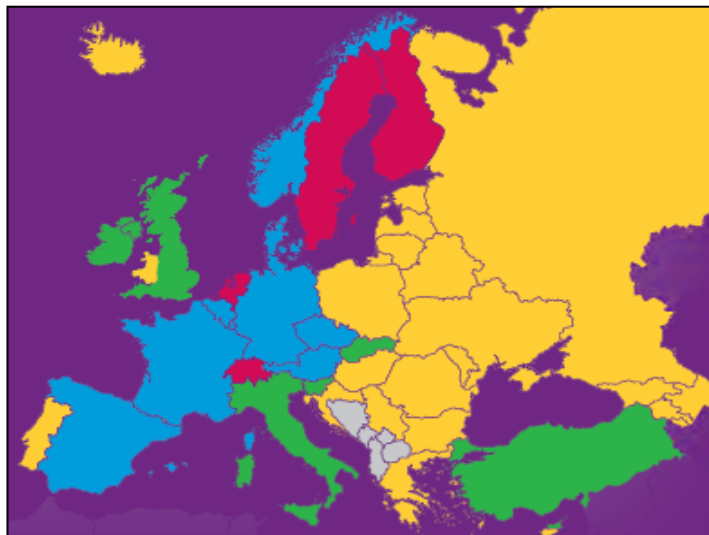
Slika 5 prikazuje stopu sudjelovanja u igranju golfa u 2015. godini. Tržišta čije je stanovništvo imalo najviše stope sudjelovanja u igranju golfa, prema izvještaju KPMG-a redom su:

1. Island
2. Švedska
3. Irska
4. Škotska
5. Danska
6. Finska
7. Nizozemska
8. Norveška
9. Wales
10. Engleska.

Island je jedina europska zemlja u kojoj je udio sudjelovanja u igranju golfa veći od 5%. Njemačka koja je drugo najveće tržište golfa u Europi po broju igrača i golf igrališta, spada u skupinu zemalja u razvoju, sa stopom od 0,8%. Hrvatska, kako je vidljivo iz slike pripada

posljednjoj skupini, sa stopom manjom od 0,2%. Zemlje koje ostvaruju rast su Češka, Estonija, Slovačka i Slovenija.

Slika 6. Tržišna ponuda i potražnja - broj igrača golfa po golf igralištu za 2015. godinu

Izvor: KPMG: Golf Participation Report for Europe 2016

Iz Slike 6 je vidljivo kako samo četiri zemlje imaju više od 900 igrača golfa po golf igralištu, a to su Nizozemska i Švedska, preko tisuću igrača po golf igralištu, te Švicarska i Finska. Island i Wales su jedine zemlje koje pripadaju skupini "zrelih" tržišta, a broje manje od 300 igrača po golf igralištu.

Austrija, Slovenija, Njemačka, Slovačka i Švicarska su zemlje s najvećim udjelom igračica golfa u ukupnom broju igrača, žene čine 1/3 ukupnih igrača, dok je zemlja koja broji najveći broj igračica Njemačka, njih 222.242.

Izrazito važnu skupinu igrača golfa čine juniori (igrači mlađi od 18 godina), obzirom da oni predstavljaju budućnost golfa. Vodeće zemlje s najvećim udjelom juniora u ukupnom broju igrača golfa su Turska, Grčka, Rusija, Island i Mađarska, dok je zemlja s najvećim ukupnim brojem igrača Njemačka, njih 45.398. Zanimljivo je kako najveći broj juniora ne dolazi iz vodećih europskih zemalja već iz zemalja u razvoju, koje proživljavaju pravu ekspanziju u pogledu povećanja tržišta golf turizma.

4. Trenutno stanje golf turizma u Hrvatskoj

"Hrvatska prije svega turiste privlači svojim prirodnim ljepotama i kulturno-povijesnom baštinom nego kvalitetom, raspoloživošću i/ili raznovrsnošću novostvorenih turističkih atrakcija poput suvremeno opremljenih kongresnih centara, tematskih i zabavnih parkova, golfskih igrališta i sl., kojima je izrazito siromašna, a bez kojih je teško stvoriti pretpostavke za proširenje 'prepoznatljivog proizvodnog miksa, uključivanje kontinentalnog prostora u turističku ponudu, uključujući i prostor priobalnog zaleđa, te produljenje sezone" (Hrvatski sabor, 2013:5). Primjer je zrele turističke destinacije u kojoj dominira jedan proizvod, u ovom slučaju *sunce i more* koje ima visoku sezonalnost poslovanja, što karakteristika zemalja toplih mora (prije svega Mediterana i Jadrana). Druge su se mediteranske i srednjoeuropske turističke destinacije već sredinom 80-ih počele poslovno restrukturirati prateći obrasce ponašanja turista, dok je Hrvatska ušla u razdoblje raspada bivše države, što je usporilo procese modernizacije hrvatskog turizma. Stoga ne čudi kako hrvatska ponuda golf igralištima znatno zaostaje za ponudom ostalih europskih zemalja, iako prema Strategiji razvoja hrvatskog turizma takav oblik turizam spada u skupinu proizvoda s izraženom perspektivom razvoja.

Europa je u 2010. godini, prema podacima Europske golfske organizacije, imala registrirano 6 741 igralište, dok je Hrvatska imala samo njih tri, da bi u 2016. godini imala tek njih 5. Prema podacima iste organizacije, u Europi je bilo registrirano malo manje od četiri i pol milijuna igrača, dok je Hrvatska imala samo njih 550. U razdoblju od 2000. godine pa do danas, u Europi je izgrađeno gotovo 1000 igrališta, dok u Hrvatskoj samo dva. Iz ovih podataka, vidljivo je kako Hrvatska zaostaje za europskim trendovima, iako su vidljivi određeni pomaci i to u sljedećoj tablici gdje je prikazan broj igrališta i igrača u Hrvatskoj, u razdoblju od pristupanja u Europsko udruženje za golf do 2010. godine.

Tablica 3. Broj igrališta i igrača u Hrvatskoj 1993.- 2016.

Godina	Broj igrališta	Broj igrača
1993.	2	106
1994.	2	224
1995.	2	175
1996.	2	175
1997.	2	302
1998.	1	387
1999.	1	387
2000.	1	168
2001.	1	168
2002.	1	168
2003.	1	168
2004.	1	168
2005.	1	168
2006.	1	168
2007.	2	550
2008.	2	550
2009.	2	550
2010.	3	550
2016.	5	1380

Izvor: European Golf Association, <http://www.ega-golf.ch/050000/050325.asp>

Prema stranicama EGA do 2010. godine u Hrvatskoj su djelovala samo tri golf igrališta, dok ih prema podacima za 2016. godinu djeluje njih 5. Iz navedenih podataka je vidljivo iako je u blagom porastu ponuda golf turizma u Hrvatskoj relativno siromašna.

Također, u Hrvatskoj golf još uvijek ima negativan imidž, jer brojni smatraju kako izgradnja golf igrališta predstavlja rizik zagađenja podzemnih voda te opasnost za prostore s visokim prirodnim vrijednostima, iako brojna istraživanja ukazuju kako brojna nova igrališta mogu doprinijeti očuvanju i obogaćenju okoliša. Isto tako, Hrvatska se ne može pohvaliti niti dovoljnim brojem stručnjaka na tom području.

Hrvatska ima gotovo idealne mogućnosti za razvoj golf turizma, a to je blizina velikih emitivnih tržišta, bogatstvo prirodnim i kulturnim ljepotama, kao i povoljna klima, a izgradnja golf igrališta samo bi pripomogla smanjivanju sezonalnosti hrvatskog turizma. Do sada je izgrađeno tek 5 golf terena, dok lokacije na kojima se planiraju izgraditi nova igrališta nisu prihvatljive. Nova igrališta se planiraju graditi na prirodno najatraktivnijim i netaknutim

područjima, a pojedini golf resorti planiraju se izgraditi čak u blizini parkova prirode. Osim toga, uz golf igrališta se planiraju graditi luksuzne vile i apartmani što dodatno utječe na degradaciju prostora.

Igrači golfa u Hrvatskoj najčešće su amateri, dok profesionalaca ima u manjem broju, a sve brojniji je i podmladak. Golf se igra u 14 gradova, u kojima prednjači Zagreb koji ima 14 klubova, dok Split, Dubrovnik i Zadar imaju po dva. Postoje i klubovi u Karlovcu, Puli, Rijeci, Novom Vinodolskom, Poreču, Čakovcu, Krku, Motovunu, Opatiji i Zaprešiću. Od postojećih terena, mnogi od njih su zapušteni, u poslovnim su problemima dok se oni s manje rupa ne računaju kao pravi tereni.

Najpoznatije igralište u Hrvatskoj je Kempinski Golf Club Adriatic. Izgrađeno je 2009. godine na sjeveru Istre, a investicija je bila vrijedna 1,3 milijarde kuna. Odmah nakon otvorenja započeli su sudski sporovi oko vlasništva. Hrvatskoj.

Slika 7. Kempinski Golf Club Adriatic

Izvor:<https://www.golfadria.com/packages/kempinski-adriatic-golf-spa-resort/>

Resortom upravlja Kempinski, jedan od najvećih i najluksuznijih hotelskih lanaca u svijetu. Usprkos tome što zapošljava veliki broj lokalnog stanovništva, resort nudi *all inclusive* ponudu, što znači da je gostima u resortu sve omogućeno čime je lokalna zajednica isključena iz ekonomskih koristi koje nudi golf turizam.

Spa & Golf resort Sveti Martin na Muri je jedan od vodećih odredišta kontinentalnog turizma. Iako su više su puta mijenjale vlasništvo, s investicijama u poboljšanje smještajnih i drugih

sadržaja koje su započete 2003. godine nije se stalo. Predstavljaju najveći projekt kontinentalnog turizma s dosadašnjom investicijom od preko 300 milijuna kuna, a resort broji preko 200 zaposlenika. Nakon izgradnje golf terena s 9 rupa turistička sezona je produljena i traje gotovo čitavu godinu, čime se kombinacija termalnih voda i igranja golfa pokazala kao odlična investicija.

Golf & Country Club Zagreb je izgrađen na nekad devastiranom području koji redovito surađuje s Centrom za reintrodukciju ptica te sa lokalnim lovačkim društvima čija je zadaća skrbiti o zdravlju životinja na tom području. Osim igranja golfa, u sklopu igrališta održavaju se brojni događaji i seminari, te najnovije vjenčanja.

Golf centar Novi dvori Zaprešić (Golf klub ban Jelačić) najpoznatije je golf vježbalište. Izgrađeno je 2004. godine. Bez obzira što je od samog početka bila planirana gradnja golf igrališta s 18 rupa, golf centar je i dalje vježbalište, dok se radovi na proširenju ne naziru.

Golf igralište Brijuni je najstariji hrvatski golf teren izgrađen 1922. godine koji je bio zamišljen kao dodatan sadržaj lokalnim hotelima. Igralište je zadnji put obnovljeno 2006. godine kada su proces obnove vodila dvojica ponajboljih svjetskih golf arhitekata George Thomas i Tom Simpson. Područje golf resorta je vrlo specifično budući da na njegovom području žive brojne životinjske vrste, a među kojima jeleni i paunovi. Igralište se promovira kao ekološko što znači da se u njegovom održavanju ne koriste pesticidi, a kvaliteta trave ovisi o vremenskim uvjetima budući da se travnate površine ne navodnjavaju.

5. Budući razvoj golf turizma

Vlada Republike Hrvatske nedovoljno sudjeluje u provedbi programa razvitka golfa kao elementa razvojne politike hrvatskog turizma sa svojim prijedlozima, institucionalnim i organizacijskim postupcima, tj. prijedlogom mjera. Ministarstvo turizma izradilo je strategiju razvoja turizma do 2020. te u tu strategiju golf označila kao proizvod s izraženom perspektivom razvoja. Uvrštavanjem golf turizma u strategiju razvoja učinjen je veliki korak za razvoj golfa.

Golf je danas najpopularniji i najrazvijeniji sport u svijetu te je kao takav svakako zaslužuje našu pažnju. Službeni podaci Europske golfske organizacije pokazuju kako na području Hrvatske djeluju 3 golfska igrališta, iako ih prema podacima pojedinih hrvatskih internetskih stranica djeluje pet, uz još nekoliko lokacija s golf sadržajima. Hrvatska golf igrališta prirodno bi se i prometno nastavljala na igrališta sjeverne Italije, Slovenije, Austrije i Mađarske. Investiranje u prometnice te turističke objekte mogu Hrvatsku učiniti turistički atraktivnom za goste veće platežne moći. Mnogi strani stručnjaci mišljenja su da su geografske i kulturne raznolikosti naših krajeva izvrsna podloga u ponudi raznovrsnih golf igrališta uz more, u brdima te u blizini dvoraca.

Trenutno je uz Zagreb, Istra najatraktivnija lokacija za izgradnju golf igrališta, ponajviše zbog blizine igrališta na području Slovenije i Austrije, jer ne postoji prekid u prostornom kontinuitetu između dva golf igrališta. Naime, postoji mišljenje da razmak između dvije lokacije ne smije biti duži od sat vremena vožnje automobilom, jer u protivnom pada motivacija golfera za posjećivanjem određenog područja (Turistička zajednica središnje Istre, 2015). Zagreb je poslovno, administrativno te političko središte države s gotovo milijun stanovnika te je i uz svoju okolicu izrazito zanimljiva lokacija za izgradnju golf igrališta uz već postojeće. Istra ima najrazvijeniju infrastrukturu na području Hrvatske te mogućnost smještaja desetak igrališta koja bi brzo popunila kapacitete zahvaljujući brojnim gostima iz obližnjih europskih zemalja. Osim infrastrukture, dodatnu vrijednost daju joj i vrijedni arheološki nalazi kao svjedok davne prošlosti. Dubrovnik se također nalazi na listi najatraktivnijih lokacija za izgradnju golf terena, gdje je trenutno obustavljena izgradnja golf parka na Srđu iz brojnih političkih razloga kao i negodovanja mnogih oko izgradnje istog.

Osim navedenih lokacija, izrazito zanimljiva bila bi izgradnja golf igrališta na otocima, što bi dovelo do ponovnog oživljavanja otoka te porasta kvalitete života, kao i bolje prometne povezanosti s kopnom te ostalim otocima. Slavonija bi, s druge strane, imala drukčiju ponudu od ostatka Hrvatske te kao takvu povećala kvalitetu hrvatske ponude. Idealna igrališta bila bi na obroncima gora, no zbog malih turističkih kapaciteta i ne baš razvijene turističke ponude, Slavonija još uvijek nije atraktivna lokacija.

Isto tako, potrebno je naglasiti kako u Hrvatskoj još uvijek prevladava negativan imidž golfa ponajprije zbog problema s vodom. Naime, održavanje golf igrališta posebice na području Mediterana zahtjeva prekomjerno korištenje voda zbog održavanja igrališta te predstavlja opasnost od zaslavljenja podzemnih voda. Osim toga, javlja se i problem potencijalne opasnosti za područja od visoke prirodne vrijednosti, preoblikovanjem krajolika i uništenjem prirodnih staništa.

S druge strane, postoje brojni primjeri kako golf igrališta mogu pridonijeti očuvanju okoliša i prirodnih staništa, posebice ona izgrađena na površinama koja su nekoć bila odlagališta kućnog i industrijskog otpada. No za izgradnju kvalitetnih golf igrališta potrebni su stručnjaci, kojih Hrvatska nema dovoljno te pažljivo izrađeni prostorni planovi.

Prema Strategiji razvoja hrvatskog turizma (2013) do 2020. godine planira se izgradnja 30 novih suvremenih golf igrališta s pratećom ponudom, organiziranih u nekoliko regionalno raspoređenih grozdova. Područje jednog grozda obuhvaća minimalno 5 golf igrališta na međusobnoj udaljenosti od oko 1 sat vožnje automobilom. Golf grozdovi planiraju se na područjima lake prometne dostupnosti, koja su klimatski povoljna, dobro infrastrukturno opremljena te se nalaze u blizini većih turističkih ili urbanih aglomeracija.

Akcijskim planom razvoja golf ponude utvrđuju se konkretni, lokaliteti koji imaju "čistu" dokumentaciju za izgradnju odgovarajućih sadržaja ponude. Za svaki od njih razrađuje se koncept najbolje uporabe kao i prijedlog poslovno-upravljačkog modela te procjena tržišne i financijske isplativosti. Na brojnim lokacijama imovinsko-pravni odnosi još uvijek nisu u potpunosti riješeni iako se Strategijom zahtijevao odabir lokacija čiji su imovinsko-pravni odnosi riješeni. Dotični će se problemi nastojati riješiti raznim aktivnostima koje su nužne za realizaciju odabranih projekata, a među njima su prema Strategiji razvoja turizma do 2020. godine (2013:41).

- osiguranje prikladnog zemljišta u većinskom javnom vlasništvu,
- rješavanje imovinsko-vlasničke problematike,
- provedba prostorno planskih usklađenja te izrada provedbene planske dokumentacije,
- izrada projektnog zadatka za prikupljanje ponuda potencijalnih investitora,
- prezentacija investicijskih mogućnosti i sagledavanje inicijalnog interesa,
- provedba javnog natječaja i odabir partnera.

Akcijski plan pretpostavlja izmjene i dopune postojećeg Zakona o prostornom uređenju i gradnji te Zakona o šumama kojima se omogućuje izgradnja golf igrališta u šumi i na šumskom zemljištu bez njihove prethodne prenamjene u građevinsko, a sve sukladno trenutno važećoj prostorno planskoj dokumentaciji. Time se bitno skraćuje procedura ishoda svih potrebnih dozvola te znatno proširuje broj pogodnih lokaliteta za izgradnju golf igrališta. Akcijski plan također podrazumijeva provedbu javne rasprave i usklađivanje interesa svih razvojnih dionika u destinaciji.

U Strategiji razvoja turizma do 2020. godine navedeni su modeli razvoja golf ponude (2013:42). Osim golf resorta za koje se obično smatra kao jedini oblik golf ponude, u planu je izgradnja još 2 oblika od kojih je jedan bez komercijalnih smještajnih objekata.

Tri modela razvoja golf ponude su:

- ***Gradnja golf igrališta bez komercijalnih smještajnih objekata*** - igrališta se grade u blizini većih postojećih koncentracija komercijalne smještajne ponude, a nastaju kao samostalni (javni) sportski kompleksi u kojima je moguća i manja izgradnja uobičajenih pratećih sadržaja. Model se zasniva na javnom ili javno-privatnom ulaganju/partnerstvu u kojima tipično sudjeluje država ili jedinica lokalne samouprave (osiguranjem zemljišta, prostorno planske dokumentacije te dijela investicije) i turistički (hotelski) gospodarski subjekti s područja destinacije (osiguranjem sredstava za financiranje izvedbe) te EU fondovi ako se radi o javnim golf igralištima. Upravljanje golf igralištem povjerava se specijaliziranoj profesionalnoj organizaciji čiji izvor prihoda proizlazi iz poslovanja golf igrališta.
- ***Gradnja golf igrališta u sklopu hotela*** - hotelski kompleksi koji se grade na području planiranih turističkih zona te koji, uz ostale sadržaje, uključuju ponudu golfa. Moguća

je i specijalizacija, odnosno pozicioniranje pojedinih hotelskih kompleksa kao integriranih golf resorta. Golf igralištem može upravljati menadžment resorta ili se upravljanje može povjeriti specijaliziranoj profesionalnoj organizaciji čiji izvor prihoda proizlazi iz poslovanja golf igrališta.

- ***Gradnja golf igrališta s pratećim smještajnim objektima*** - igrališta se grade na području planiranih zona sporta i rekreacije uz mogućnost izgradnje pratećih smještajnih objekata u kontaktnim građevinskim zonama, kako bi se u cjelini osigurala veća isplativost investicije te postojanost potražnje i potrošnje. Upravljanje se povjerava specijaliziranoj profesionalnoj organizaciji čiji izvor prihoda proizlazi iz poslovanja golf igrališta.

Izrazito je važno da se svaki od dotičnih modela razvija u skladu s okolišem, bez uništavanja šumskih područja te da korist od takvih modela ima i lokalna zajednica koja često bude isključena iz takvih projekata.

6. Zaključak

Hrvatska je primjer zrele turističke destinacije s dominacijom jednog proizvoda *sunca i mora* s visokom sezonalnosti poslovanja, što karakterizira zemlje toplih mora (prije svega Mediterana i Jadrana). Ima brojne prirodne i kulturne ljepote kojima privlači turiste, dok je siromašna ponudom novostvorenih turističkih atrakcija među koja se ubrajaju i golf igrališta. Bez novostvorenih turističkih atrakcija u današnje je vrijeme teško uspostaviti pretpostavke za proširenje međunarodno prepoznatljivog proizvodnog miksa, turističko aktiviranje kontinentalnog prostora, uključujući i prostor priobalnog zaleđa, te produljenje sezone.

Ljepote kojima Hrvatska raspolaže predstavljaju izvrstan preduvjet za izgradnju većeg broja golf igrališta, budući da golf pokreće i većinu drugih djelatnosti, produžuje turističku sezonu, podiže razinu kvalitete turističke ponude te privlači turiste veće platežne moći. I dok u europskim zemljama u razvoju dolazi do izgradnje golf igrališta te povećanja broja igrača golfa, posebice juniora koji predstavljaju budućnost golfa, u Hrvatskoj dolazi do smanjenja broja igrališta te do zapuštanja istih, ponajprije zbog nerazjašnjenih imovinskih-vlasničkih odnosa. Prema donesenoj Strategiji razvoja turizma do 2020. godine, u Hrvatskoj je planirana izgradnja oko 30 novih igrališta. Važno je da ta igrališta budu izgrađena u skladu s održivim razvojem, bez narušavanja i štetnih utjecaja na bioraznolikost.

Literatura

1. Bartoluci M., Čavlek N. (2007). Razvoj golfa u hrvatskome turizmu, u M. Bartoluci, N. Čavlek i suradnici, *Turizam i sport - razvojni aspekti* (str. 147-166), Zagreb: Školska knjiga
2. Barton J. (2008) Golf Digest, How green is Golf?, /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017., s: https://www.golfdigest.com/story/environment_feldman
3. Blažina B. (2017) Duga povijest golfa, /on line/, s mreže preuzeto u svibnju 2017., s: <http://povijest.hr/sport/duga-povijest-golfa/>
4. Dachstein (2017), *The world's first organic golf course*, /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017., s: <https://der-dachsteiner.com/en/golf/>
5. EGCOA National Golf Course Owners Associations (2013), *Vision 2020 - The Future of Golf*. /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017, s: <http://thefutureofgolf.eu/>
6. European Golf Association (2017) /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017., s <http://www.ega-golf.ch/>
7. Golf klub Umag (2017), *Povijest golfa*, /on line/, s mreže preuzeto u svibnju 2017, s: http://www.golfklubumag.hr/cms_view.asp?articleID=31
8. Golf tourism, www.onecaribbean.org/content/fiks/Golf.pdf, preuzeto u svibnju 2017.
9. Hudson S., Hudson L. (2014) *Golf tourism Second edition* (str. 37), Oxford: Goodfellow Publishers
10. Institut za turizam (2015), *Tomas ljeto 2014 – stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj*, Zagreb: Institut za turizam
11. KPMG (2016), *Golf travel insights*. /on line/, s mreže preuzeto u svibnju 2017, s: http://sete.gr/_fileuploads/entries/Online%20library/EN/KPMG_GolfTravelInsights.pdf
12. KPMG (2016), *Golf Participation Report for Europe 2016*. /on line/. S mreže preuzeto u svibnju 2017, s: <http://static.golfbenchmark.com/media/3/0/0/4/3004.pdf>
13. MZOPU (2011). *Tipovi, osnovne definicije, uobičajene veličine i elementi golfskih igrališta*. /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017, s: <http://www.gradimo.hr/clanak/ovlasti-i-kompetencije-za-planiranje-i-projektiranje-golfskih-igralista/38882>
14. NN (Narodne novine) 55 (2013), *Strategija razvoja turizma do 2020. godine*. Hrvatski sabor, /on line/, S mreže preuzeto u svibnju 2017, s: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html

15. Novak T. (2013) Golferi godišnje Irskoj donesu 204 milijuna eura, /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017., s: <http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/golferi-godisnje-irskoj-donesu-204-milijuna-eura...-hrvatska-zeli-zaraditi-jos-vise/1200416/>
16. Petar S. (2010). Razvoj turizma izgradnjom golf igrališta. *Acta Turistica Nova*, Vol. 4, No. 1 (str. 55-80)
17. Pomykalo D. (2005). *Kratka povijest golfa u Hrvatskoj*, /on line/, S mreže preuzeto u lipnju 2017, s:
<http://www.glkzagreb95.hr/uploads/KRATKA%20POVIJEST%20GOLFA%20U%20HRVATSKOJ.pdf>
18. Republika Hrvatska Savjet prostornog uređenja Države (2010), *Kriteriji i smjernice za planiranje golfskih igrališta*, Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, /on line/, S mreže preuzeto u svibnju 2017, s: https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/turizam/Kriteriji_i_smjernice_za_planiranje_golfskih_igralista.pdf
19. Turistička zajednica središnje Istre (2015) Strategija turizma središnje Istre, /on line/, s mreže preuzeto u lipnju 2017., s: <http://central-istria.com/images/upload/pdf/polazi%C5%A1ta%20za%20izradu%20Strategija%20turizma%20sredi%C5%A1nje%20Istre%20verzija%205%20JAVNAS%20veljaca%202016.pdf>
20. Vlada Republike Hrvatske (2010), Prijedlog Zakona o golf igralištima s konačnim prijedlogom zakona, /on line/, s mreže preuzeto u svibnju 2017., s:
http://www.mint.hr/UserDocsImages/100415-51_02-golf.pdf